

Transvaal

Een leefbaarheids-
budget voor een
vergeten wijk

Inhoud

- 5** Over deze reconstructie
- 6** **De aanloop** Hoe de wijkvereniging de vergeten buurt Transvaal op de lokale politieke agenda krijgt.
- 9** Raymond: *‘Deze kamer is een soort tussenplek’*
- 14** **Het proces** Een ‘open opdracht’ met grote tijdsdruk, discussie over de uitvoering en geld dat terugvloeit.
- 16** Trees: *‘De treurwilg is in geen vier jaar gesnoeid’*
- 19** **De uitvoering** De wijkvereniging komt in verzet, de energie lekt weg, samen aan de slag?
- 22** Dennis: *‘Megaluxe, zo’n huis aan het water’*
- 27** Leren van Transvaal
- 29** Mia: *‘Als je naar buiten kijkt, zie je bomen en vogels’*

COLOFON

Onderzoek: Saskia Klaassen

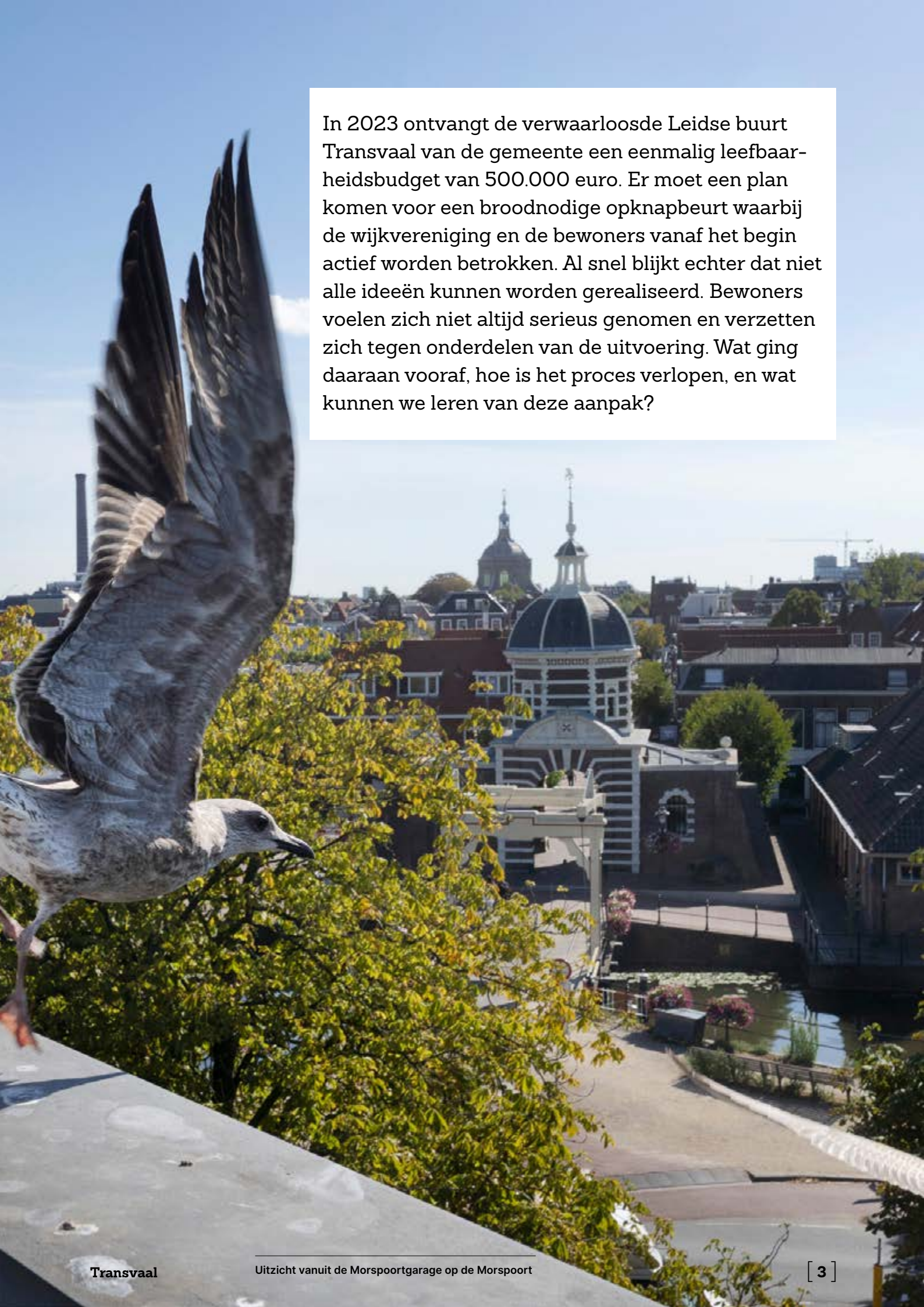
Beleidscommissie Rekenkamer Leiden & Leiderdorp: Freek Kuipéri, Marije van den Berg, Esther Loozen (secretaris)

Fotografie: Frank Hanswijk

Eindredactie: Karlijn Broekhuizen

Vormgeving: Nanda Alderliefste

Op de cover: speeltuin hoek Lopsenstraat-President Steinstraat.

A seagull is shown in flight on the left side of the image, its wings spread wide. The background features a cityscape with a prominent building that has a large, ornate dome. The sky is clear and blue. The overall scene is bright and sunny.

In 2023 ontvangt de verwaarloosde Leidse buurt Transvaal van de gemeente een eenmalig leefbaarheidsbudget van 500.000 euro. Er moet een plan komen voor een broodnodige opknapbeurt waarbij de wijkvereniging en de bewoners vanaf het begin actief worden betrokken. Al snel blijkt echter dat niet alle ideeën kunnen worden gerealiseerd. Bewoners voelen zich niet altijd serieus genomen en verzetten zich tegen onderdelen van de uitvoering. Wat ging daaraan vooraf, hoe is het proces verlopen, en wat kunnen we leren van deze aanpak?

Over deze reconstructie

In november 2024 meldt wethouder Ashley North dat de gemeente de aanpak in Transvaal ook in andere wijken toe wil passen. Aanleiding voor de Rekenkamer Leiden & Leiderdorp om te onderzoeken hoe het leefbaarheidsbudget in Transvaal is ingezet en welke lessen daaruit te trekken zijn.

Daarbij zijn de volgende drie hoofdvragen gehanteerd:

- 1. Wat waren de (meetbare) doelen bij de leefbaarheidsaanpak?**
- 2. Zijn deze doelen bereikt, mede in relatie tot het geïnvesteerde bedrag?**
- 3. Is het voor herhaling vatbaar en zo ja, welke verbeteringen zijn nodig?**

Deze reconstructie brengt het participatietraject en de uitvoering van de daaruit voortgekomen plan-

nen in kaart. Ook de aanloop naar de impulsaanpak wordt beschreven. In de Rekenkamerbrief aan de gemeenteraad worden de onderzoeksvragen beantwoord, staan de conclusies van de Rekenkamer en aanbevelingen voor de toekomst.

Gelijk speelveld

De hier volgende reconstructie van het participatietraject is gebaseerd op gesprekken met ongeveer twintig bewoners, ambtenaren en wijkbestuurders. Zoals gebruikelijk bij de Rekenkamer worden ambtenaren niet bij naam genoemd. Om te zorgen voor een gelijk speelveld, gebeurt dit ook niet bij de bewoners. Raadsleden, de wethouder en externe participatiedeskundige worden wel in functie opgevoerd. Ook bij de portretten van de buurtbewoners, die niet over het participatietraject gaan, wordt de naam vermeld.

Wolmaranstraat

Problemen in kaart

Hoe de wijkvereniging de vergeten buurt Transvaal op de lokale politieke agenda krijgt.

Op een koude, regenachtige ochtend op 13 december 2021 verzamelt een delegatie van de gemeente Leiden zich voor het voormalige Belastingkantoor op het Stationsplein. Op het programma staat een schouw: een rondje door de buurt Transvaal om te kijken naar de leefbaarheid. Vanuit het college lopen burgemeester Henri Lenferink en wethouder Ashley North mee. Zij krijgen een rondleiding van twee bestuursleden van wijkvereniging Transvaal. Ook de wijkregisseur, de wijkagent, de beleidsmedewerker mobiliteit en de stedelijk beheerder zijn bij de bezichtiging aanwezig.

De eerste stop is bij de Morspoortgarage, waar de camouflagedoeken aan vervanging toe zijn. 'De bekledding was zo versleten dat omwonenden last kregen van het licht van de koplampen', herinnert wethouder Ashley North zich, destijds verantwoordelijk voor duurzaamheid, mobiliteit en beheer openbare ruimte. Als de delegatie verder loopt, komt het gesprek al snel op het busverkeer dat in twee richtingen door de smalle Morsweg dendert en vooral voor fietsers gevaarlijke situaties veroorzaakt.

Delegatie

Terwijl de bestuurders van de wijkvereniging en ambtenaren verder de wijk intrekken, komen ook andere knelpunten aan bod: het gebrek aan groen, de overlast van fietsen op de stoepen en de explosief gegroeide kamerverhuur aan studenten. 'Wij vinden dat als de gemeente doorgaat met het verkameren in Transvaal', schrijft de wijkvereniging in een verslag¹ van de schouw, 'de gemeente verantwoordelijk is voor een structurele oplossing voor fietsen (ondergronds) en

¹ Verslag schouw maandag 13-12-2021, van 10.15 tot 12.15 uur. Wijkvereniging Transvaal Leiden. Geraadpleegd op 18 juni 2025. <https://www.transvaalleiden.nl/verslag-schouw-maandag-13-12-2021-van-10-15-tot-12-15-uur/>

de overlast (schoonmaakploegen, handhavers, etc.). Transvaal is het stadium van nog een extra fietsenrek voorbij.'

Tegen de tijd dat de delegatie bij de spoorwegovergang bij de Rijnzichtbrug belandt, vraagt de burgemeester aan de wethouder wanneer de wijk op de planning staat om aangepakt te worden. Dat blijkt pas in 2040 te zijn. Dat vindt de burgemeester onacceptabel. 'Wie weet komt een hoognodige herinrichting nu snel van de grond', schrijft de wijkvereniging hoopvol in haar verslag, 'want dat kan echt niet wachten tot 2040! Heel veel wijken zijn inmiddels heringericht met een prachtig resultaat en sinds 1980 is er in Transvaal niets gebeurd.'

'Transvaal is het stadium van nog een extra fietsenrek voorbij'

Langverwachte opknopbeurt

Het is niet de eerste keer dat gemeentebestuurders een rondje door het stadsdeel maken. In augustus 2016 deed zelfs het voltallige college een fietstocht door het buurtje. De problemen die in 2021 werden aangekaart, bestonden voor een deel toen al. Ook destijds kwam de verkamering, de overlast van fietsen en het afval op straat al aan bod. Trots tonen de bewoners in 2016 de speeltuin achteraan de De Wetstraat en Reitzstraat, die grotendeels door de buurt zelf is opgezet en onderhouden. 'Dat laat zien dat bewoners met een beetje hulp van de gemeente prima voor hun eigen omgeving kunnen zorgen', schrijft² de wijkvereniging.

Wijkbestuurders, gemeenteraadsleden, bewoners en ambtenaren - iedereen die meewerkt aan deze reconstructie - zegt dat de Leidse buurt Transvaal de afgelopen decennia niet de aandacht heeft gekregen die ze verdient. Het langgerekte gebied net buiten de stadsmuren van Leiden, tussen de Rijn en het spoor, wacht al decennialang op een opknopbeurt. Het kost de wijkvereniging veel moeite om de 'lobby' voor hun 'vergeten buurtje' gaande te houden. 'Commissievergaderingen, partijbijeenkomsten, inspraakavonden - we laten eindeloos ons gezicht zien', zegt een voormalig lid van de wijkvereniging. 'Er zijn maar weinig bewoners die daar zin in hebben.'

Drie kleine buurtjes

'Een gek buurtje dat overal tussen valt', noemt voormalig raadslid Martijn Otten (PvdA) Transvaal, de buurt waarvoor hij als raadslid een aantal jaar aanspreekpunt was. 'Het ligt net buiten de binnenstad,

maar hoort ook niet echt bij de Mors.' Een verdichte wijk, vult een ambtenaar aan, met veel woningen op een klein oppervlak, waar studenten en starters de grootste groep vormen. De wijk is een mix van huur en koop, jong en oud en niet cultureel divers. Het merendeel van de bewoners heeft een Nederlandse of westerse achtergrond.

Transvaal vormt samen met de Lage- en Hoge Mors de wijk de Mors. Strikt genomen is het één buurt, maar wel één die bestaat uit allemaal kleine buurtjes, zegt een lid van de wijkvereniging. Als de wijkvereniging erover praat, gaat het voor het gemak over Transvaal 1, 2 en 3.

Plattegrond Transvaal - Bron: Allecijfers.nl

Veel huurwoningen

Transvaal 1 begint bij het gesloopte Belastingkantoor en loopt langs de parkeergarage en de beschermde woonvorm het Sociaal Pension van Stichting De Binnenvest door tot de spoorwegovergang bij de Rijnzichtbrug. De Morsweg, vroeger een winkelstraat, vormt de verkeersader door dit buurtje. Nu zijn er alleen nog een friettent, een sushizaak en een Turkse bakker over. In Transvaal 1 wordt vooral gehuurd; bij woningcorporatie Portaal of bij een van de vele particuliere verhuurders.

Sinds anderhalf jaar geldt in de buurt een verkameringstop. Fiscale maatregelen uit Den Haag maken kamerverhuur aan studenten inmiddels onaantrekkelijk voor particuliere verhuurders, waardoor de woningen massaal te koop worden aangeboden. Bewoners van Transvaal 1 zijn bezig met overleven, zeggen betrokkenen. Of minder betrokken bij de omgeving omdat ze als student of *expat* tijdelijk in Transvaal wonen.

² Bestuur wijkvereniging Transvaal (2016, 26 augustus). College op 'collegetour' in Transvaal. Wijkvereniging Transvaal Leiden. Geraadpleegd op 18 juni 2025. <https://www.transvaalleiden.nl/college-op-collegetour-in-transvaal/>

Kamers Stichting Huisvesting Werkende Jongeren, Morsweg

Na het spoor

Transvaal 2 bemoeit zich actiever met de buurt, zeggen bewoners en ambtenaren. Hier wonen ook de bestuursleden van de wijkvereniging. In dit deel van de wijk gaat het asfalt van de Morsweg over in klinkers. Café 't Brandewijntje ontvangt veel gasten van buiten de wijk; verderop in de straat is een fietsenwinkel. Met het gebouw van roeivereniging Njord begint Transvaal 3, een wijder opgezet en rustiger deel, met langs de Morsweg statige panden die uitkijken op het verwaarloosde groen langs het spoor. Het geluid van treinen is goed te horen in de straten langs het spoor. Naar de Rijn toe lopen een paar rustige straatjes, op de rivier richting de drukke Dr. Lelylaan ligt een aantal woonboten.

'Transvaal heeft een prachtige potentie', stelt een bewoner van Morsweg 2 in 2021 in een enquête over de leefbaarheid in de wijk. 'Maar we zijn het sluitstuk van de gemeente. Andere wijken gaan voor.' De wijkvereniging gaat huis aan huis langs 127 adressen om te polsen of de bij de gemeente aangekaarte problemen worden gedeeld. De vragenlijst gaat over veiligheid, (geluids)overlast, voorzieningen, woonklimaat. Ongeveer een derde van de bewoners herkent de genoemde knelpunten.

Verkeersoverlast

Van de deelnemers heeft 57 procent last van snelheidsovertredingen voor de eigen deur. Auto's en bussen scheuren door de smalle straatjes, rijden stoepen op en komen rakelings langs de gevels. Volgens de ondervraagden wordt daar weinig op gehandhaafd. Hetzelfde geldt voor de fietsen die bij gebrek aan stalingsmogelijkheden overal op de stoepen staan.

Buurtgenoten noemen ook andere verkeersproblemen: files op de Morsweg, vrachtverkeer, lawaai 's nachts en uitlaatgassen. Ze durven op deze drukke weg nauwelijks te fietsen; kinderen moeten op de stoep fietsen, omdat oversteken niet veilig is. Voor (oudere)

voetgangers wordt regelmatig niet gestopt bij zebra-paden. Daarnaast zijn er veel klachten over zwerfvuil en afval bij de prullenbakken langs de Morsweg. Naar de sociale samenhang is in deze enquête niet gevraagd. Een bewoner uit de Van der Tasstraat merkt op dat Transvaal een lastige buurt is om elkaar te leren kennen. Van de ene kant naar de andere kant van de buurt lopen duurt ruim een kwartier. 'Toch is sociale cohesie belangrijk, ook voor het gevoel van veiligheid.' Ooit had de wijk een eigen buurthuis, het Mierennest. Maar dat ging in de jaren '90 op in het Huis van de Buurt Morschwijck in de Hoge Mors.

Wijkvernieuwing in 2031

In Transvaal gaan de komende jaren verschillende plekken, zoals het Morspoortgebied en het terrein rond het gesloopte Belastingkantoor, op de schop. Pas in 2031 zal de hele wijk aan de beurt zijn voor wijkvernieuwing, wanneer de riolering wordt vervangen en de buurt wordt vergroend. Dit is eerder dan indertijd bij de schouw met de burgemeester en wethouder werd aangegeven, maar alsnog veel te laat, vinden PvdA en GroenLinks.

Meer budget voor stadsvernieuwing naar voren schuiven is lastig, volgens toenmalig burgemeester Henri Lenferink, bij wie de partijen hun plannen aankaartten. Een 'impulsbudget' is echter wel mogelijk. Martijn Otten, destijds raadslid voor de PvdA en aandachtspersoon voor Transvaal herinnert zich: 'Met een klein beetje nattevingerwerk kwamen we op een half miljoen. Daar kun je een mooie slag mee slaan, dachten we.'

'Met een half miljoen kun je een mooie slag slaan, dachten we'

‘Studenten hebben veel groepjes hoog te houden’

‘Deze kamer is een soort tussenplek’

Raymond Oliwkiewicz woont nog maar een paar maanden in het pand van de Stichting Huisvesting Werkende Jongeren aan de Morsweg. De student geneeskunde had een kamer in de binnenstad van Leiden, maar die moest hij uit toen de eigenaar het pand in de verkoop deed. Er verdwijnen op dit moment veel studentenhuizen, ziet hij. Hij is blij dat hij iets gevonden heeft voordat zijn co-schappen beginnen.

‘Een soort tussenplek’ noemt hij zijn nieuwe kamer, want ‘op lange termijn ga ik hier niet blijven.’ In de buurt ziet hij ‘weinig stoep en veel auto’s, niet de omstandigheden om makkelijk een praatje te ma-

ken.’ Terwijl hij dat wel graag doet. Na zijn bachelor had hij een tussenjaar in de ouderenzorg. Hij weet hoe belangrijk ontmoetingsplekken zijn voor eenzame ouderen, maar de buurtkamer kent hij niet.

Studenten hebben ‘veel groepjes hoog te houden’ analyseert hij, logisch dat ze minder bezig zijn met de buurt. ‘Je richt je meer op de mensen in je huis’. Toch vindt hij contact met de omgeving belangrijk. Het buurtfeest van Transvaal was voor hem onbekend. ‘Voor studenten is onduidelijk dat zo iets speelt.’ Dat vindt hij jammer. ‘Doe niet alsof de ander niet bestaat. En dat geldt voor alle partijen.’

Het idee wordt tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen gelanceerd, waarbij raadsleden hun idee voor een 'opknopbeurt' begin maart 2022 aanbieden³ aan PvdA-fractievoorzitter Abdelhaq Jermoumi. De fracties noemen in het plan ook de optie om met de bewoners een wijkvisie op te stellen. Een traject dat vraagt om een ander budget en niet in één jaar kan worden afgerond. Alhoewel het plan beschrijft dat 'bewoners van de wijk het beste weten wat nodig is' nemen de twee partijen wel alvast een voorschot. Ze noemen vijf knelpunten, waarvan uiteindelijk twee punten (vergroening en fietswrakken/vuil) worden aangepakt. Suggesties om drugsoverlast, verwaarloosde panden en verkeersveiligheid aan te pakken worden niet opgepakt.

Leefbaarheid verbeteren

De inspanningen van GroenLinks en de PvdA zorgen ervoor dat Transvaal in juni 2022 in het collegeprogramma *Samen leven in Leiden*⁴ belandt. Uit het beleidsakkoord: 'In enkele wijken staat de leefbaarheid onder druk, bijvoorbeeld in Transvaal. We verkennen de mogelijkheden om deze te verbeteren. We blijven met bewoners in gesprek over de toekomst van hun wijk en wat daarvoor nodig is.'

'Leefbaarheid is de overkoepelende term in het coalitieakkoord', zegt wethouder Ashley North (Klimaat, Mobiliteit en Financiën). 'Alles wat we doen, moet bijdragen aan een meer leefbare stad.'

In de gemeentelijke organisatie vertaalt dit zich echter niet naar één aanspreekpunt. Zowel ambtelijk als bestuurlijk is leefbaarheid niet op één plek belegd, merken ambtenaren op. Hetzelfde geldt voor gebiedsgericht werken. In de portefeuillevverdeling⁵ van het college staat dat 'wijk - en gebiedsgericht werken en participatie door ieder collegelid in zijn/haar portefeuille wordt behartigd.' Iedereen is dus van de leefbaarheidsaanpak in de wijken, met het risico dat niemand concreet gaat over de samenwerking van gemeente, inwoners en ondernemers.

Breed begrip

Leiden vat het begrip leefbaarheid ruim op. 'Een subjectief containerbegrip' noemt de gemeente het desgevraagd, waarbij de volgende zaken een rol spelen: voorzieningen, (sociale) veiligheid, milieuaspecten, kwaliteit van de openbare ruimte, sociale cohesie en handhaving. Een complicerende factor is dat er voor Transvaal, dat valt onder de wijk De Mors, geen aparte leefbaarheidscijfers bestaan. Daarvoor is het aantal bewoners te klein. Voor de aard en omvang van de

problemen is de gemeente grotendeels aangewezen op informatie van partijen die in de wijk actief zijn.

'Complicerende factor is dat er voor Transvaal geen aparte leefbaarheidscijfers bestaan'

Vijf ton

Nu het Leidse college de plannen voor een opknopbeurt met een eenmalig, niet-structureel, budget van vijf ton heeft omarmd, is het voor de GroenLinks- en PvdA-fracties tijd voor een officieel moment met de wijkvereniging. Drie maanden na de fractievoorzitter ontvangen ook de bestuursleden van de wijkvereniging in juni 2022 het plan op de Rijnzichtbrug. Later zal de wijkvereniging naar dit moment refereren als 'de overhandiging van een cheque'. Een verwijzing die het hele traject de kop zal blijven opsteken. Maar het bedrag was nooit alléén beoogd voor de wijkvereniging, benadrukt Otten. 'Hoewel Transvaal een actief bestuur kent, spreken zij niet voor alle bewoners van de buurt. Het was nadrukkelijk de bedoeling die ook te betrekken.' De gemeente geeft aan dat dit in de gesprekken en bijeenkomsten ook steeds is benadrukt.

Ideën wijkvereniging

Juni 2023
25 deelnemers

De wensen van de wijkvereniging richten zich vooral op de ruimtelijke inrichting van de buurt: van zwemtrappetjes en ouderwetse lantaarnpalen tot het opknappen van de Duitse bunker.

³ Opknopbeurt voor Transvaal. PvdA. (2022, 8 maart) Geraadpleegd op 20 juni 2025 https://leiden.pvda.nl/in_het_nieuws/opknop-beurt-voor-transvaal/

⁴ Jermoumi, A. (2022, 8 juni). Coalitieakkoord gepresenteerd: 'Samen leven in Leiden'. PvdA, geraadpleegd 20 augustus 2025. https://leiden.pvda.nl/uit_de_fractie/coalitieakkoord-gepresenteerd-samen-leven-in-leiden/

⁵ College van B&W Leiden. zd. Samen leven in Leiden. Beleidsakkoord gemeente Leiden. Gemeente Leiden. Geraadpleegd op 18 juni 2025. https://gemeente.leiden.nl/wp-content/uploads/2024/03/Beleidsakkoord_2022_Webtoegankelijk.pdf

Na deze officiële overhandiging blijft het stil vanuit de gemeente. De wijkvereniging informeert bij de raadsleden wanneer de uitvoering start, maar die verwijzen door naar de gemeente. In april 2023 neemt het bestuur van de wijkvereniging het heft in eigen handen en organiseert een zogeheten *brown paper*-sessie. 'We hebben vijf ton gekregen, wat zouden jullie willen voor deze wijk?', vat een lid van de wijkvereniging het doel van de bijeenkomst⁶ samen. 25 leden brengen ideeën in, waarop vervolgens wordt gestemd.

Openbare ruimte

Van de 27 ingediende ideeën (9 krijgen uiteindelijk geen stem) eindigt de renovatie van de Duitse bunker van 11 bij 14 meter op de Morsweg met stip op één. Sommige leden willen er een buurtkamer van maken, anderen zien meer in een pakketafhaalpunt. Wat opvalt is dat de wijkvereniging vooral ingrepen wil in de openbare ruimte (63 procent) en groen in de wijk (17 procent), gevolgd door fietsparkeren (13 procent) en een ontmoetingsplek 9 procent). Eind mei 2023 stuurt het wijkbestuur een mail naar de burgemeester en wethouder met de uitkomst van de *brown paper*-sessie. Opnieuw blijft het stil. Bij navraag door de

wijkvereniging zeggen ambtenaren dat de correspondentie van de wijkvereniging is zoekgeraakt. Het bestuur van de wijkvereniging slaat alarm bij de gemeenteraad.

'Van de 27 ingediende ideeën eindigt de renovatie van de Duitse bunker van 11 bij 14 meter op de Morsweg met stip op één'

Duitse bunker naast Morspoortgarage

6 'Wat te doen met een half miljoen?' Wijkvereniging Transvaal Leiden. Geraadpleegd 17 juni 2025. <https://www.transvaalleiden.nl/4622-2/>

Bewoners ervaren veel verkeersproblemen: files op de Morsweg, vrachtverkeer, lawaai 's nachts en uitlaatgassen. Ze durven op deze drukke weg nauwelijks te fietsen, kinderen rijden noodgedwongen over de stoep.

Spoorwegovergang ter hoogte van de Rijnzichtbrug.

Van motie tot slotbijeenkomst

Een 'open opdracht' met grote tijdsdruk, discussie over de uitvoering en geld dat terugvloeit.

De noodkreet van de wijkvereniging heeft effect. Drie partijen - GroenLinks, PvdA en Partij Sleutelstad - dienen in juni 2023 een motie¹ in die het college aanspoort om het plan voor de opknapbeurt nu echt uit te voeren. Vlak voor de zomervakantie wordt deze unaniem aangenomen.

De raad wil dat de gemeente samen met de wijk ideeën ontwikkelt, waarbij de al bestaande oplossingen van de wijkvereniging worden meegenomen. Ze vraagt om 'de eerste denkrichtingen' bij de begroting 2024 te presenteren. Dat is al in het najaar van 2023, opeens zit er vaart achter de opknapbeurt.

Geen meetbare doelen

Omdat leefbaarheid niet bij één afdeling is belegd, is het zoeken naar een actiehouders. Uiteindelijk vindt de

gemeentesecretaris deze in een manager in het fysieke domein, die in september 2023 aan de slag gaat. Intern krijgt het project een klankbordgroep met managers van verschillende afdelingen en een directeur.

De 'trekker' van het project krijgt geen meetbare doelen mee. Ze moet het doen met de summere aanwijzing uit het collegeakkoord ('verken met bewoners de mogelijkheden om de wijk te verbeteren') en de motie van de drie partijen. Daarin staat: kom snel met een

¹ Gemeenteraad Leiden. (2023, 6 juli). Motie M.23.0049.60 'Opknapbeurt voor Transvaal'. Leiden Parlaeus. Geraadpleegd op 21 juli 2025. https://leiden.parlaeus.nl/vrij/public/motie/action=showdoc/mt=2a2088880a82a02a0a0aa80a83b42373/M.23.0049.60_PvdA_Opknapbeurt_voor_Transvaal.pdf

plan, neem de ideeën van de wijkvereniging mee en betrek actief de andere bewoners in de wijk.

Pionieren

Leiden heeft participatie sinds 2022 belegd bij de afdeling Communicatie, waar drie participatieadviseurs (waaronder één voor Jeugd) participatieprocessen begeleiden. Bij het impulsbudget in Transvaal zijn ze wel gevraagd, maar vanwege agendatechnische redenen niet betrokken. In dezelfde periode is een participatienota in de maak die alle aandacht opeist.

Het is de eerste keer dat de stad in coproductie met bewoners met een leefbaarheidsbudget werkt. 'Voor ons is dit project echt pionieren geweest', blikt wethouder North terug. 'En die ruimte hebben we bestuurlijk ook geboden. Daarbij streefden we ernaar zowel het fysieke als het sociale domein te betrekken. Dus niet fietsenklemmen plaatsen en weer vertrekken, want dat doet niets met de sociale structuur van een wijk. Verbeteringen moeten een duurzaam effect hebben.'

Doorgaans wordt bij een wijkbudget eerst gezocht naar *common ground* in de wijk, blijkt uit een rondgang langs drie participatiedeskundigen in en buiten Leiden. Wat heeft de wijk nodig, waar zit de pijn, wat moet op de agenda? Vanwege de beperkte doorlooptijd is hiervoor niet gekozen in Transvaal.

Spelregels

Over het verloop van het proces loopt de informatie van gemeente en bewoners uiteen, of hebben partijen het proces anders beleefd. Zo is niet goed te achterhalen of alle spelregels voor iedereen vanaf het begin duidelijk waren. Niet afgesproken was bijvoorbeeld wie beslist over welke partijen worden benaderd en wat er gebeurt als het budget niet helemaal opgaat.

Wel zeker is dat alle bewoners in november 2023 huis aan huis een uitnodiging krijgen voor de eerste bewonersavond in gebouw Level naast het station. De projectleider wordt hierbij ondersteund door een externe communicatieadviseur.

Over het proces rond de leefbaarheidspot, dat in september 2023 start, is weinig op schrift vastgelegd. Er zijn geen notulen van de drie avonden, wel beeldverslagen. Deze waren samenvattend bedoeld, waardoor niet alle ideeën erin zijn opgenomen. Ook is er geen deelnemerslijst, waardoor de opkomst niet geverifieerd kan worden. De gemeente zegt dat er op de eerste bijeenkomst in het Fletcher Wellness-Hotel aan de Bargelaan rond de 45 mensen waren, anderen spreken van circa 25. Veel mensen die er de eerste avond bij waren, deden ook aan de vervolgbijeenkomsten mee. De opkomst neemt bij vervolgbijeenkomsten af tot rond de 20 deelnemers.

'Zo is niet goed te achterhalen of alle spelregels voor iedereen vanaf het begin duidelijk waren'

Op 12 december 2023, anderhalf jaar na de overhandiging van het budget aan de wijkvereniging, is de eerste bijeenkomst; geleid door een facilitator. De wijkvereniging heeft het gevoel dat de gemeente met de bijeenkomst in Level haar werk opnieuw doet. De verantwoordelijke ambtenaar is het daar niet mee eens. De opdracht in de motie is nadrukkelijk om alle bewoners te spreken. Bovendien zijn alle ideeën uit de *brown paper*-sessie ingebracht, ook als ze van leden van de wijkvereniging maar een paar stemmen kregen. Dan is het goed om dit te toetsen bij meer bewoners. Naast de ideeën van de wijkvereniging wordt ook een al eerder bij het college ingediend idee van roeivereniging Njord voor een muurschildering op de agenda gezet.

De gemeente vraagt buurtbewoners om ideeën die met een eenmalig budget kunnen worden bekostigd en dus niet om structurele investeringen vragen. Om die reden vervallen bijvoorbeeld een idee voor een wijkconciërge en de veegploeg met cliënten van het Sociaal Pension. Een verbetering die al wordt meegenomen in een ander gemeenteproject verdwijnt eveneens van de lijst. Daarmee bakent de gemeente de speelruimte van bewoners af. Het restaureren van de bunker vervalt om die reden, evenals het planten van bomen. Bij de rioleringsaanpak in 2031 moeten die er immers weer uit. De ideeën die na deze schifting overblijven, worden getoetst aan het gemeentebeleid.

Vier clusters

Ambtelijk moet er na de eerste bijeenkomst van alles gebeuren. Collega's en afdelingen die zich bezighouden met fietsparkeren, verkamering, onderhoud openbare ruimte, handhaving en welzijn worden geraadpleegd en in stelling gebracht. Het gaat daarbij al snel om vijftien collega's verdeeld over vier clusters, blijkt uit de ambtelijke evaluatie. Het project loopt aan tegen verkokering: iedere afdeling heeft andere belangen en prioriteiten. Collega-managers willen weten hoeveel tijd deelname gaat kosten, maar dat is niet altijd te zeggen.

De tweede bijeenkomst is in circulair kantoor The Field op het Stationsplein. De opkomst is deze avond op 23 januari 2024 kleiner, met rond de 25 deelnemers. Na intern overleg blijken van de twaalf ideeën er vijf onvoorwaardelijk groen licht van de gemeente te krijgen. Met deze ideeën gaan projectgroepen aan de slag, ze worden begeleid door ambtenaren op het gebied van vergroening, buurthuizen, fietsparkeren en cultuur.

'De treurwilg is in geen vier jaar gesnoeid'

Trees van der Laan woont al 26 jaar op de eerste verdieping van de Bloemlustflat. Ze kwam noodgedwongen in het appartement met uitzicht op de Rijn wonen vanwege de ziekte van haar man. Ze groeide op in de Kooi in een gezin met tien kinderen.

'We mochten niet in Transvaal komen, met name de Hakbijlenbuurt was berucht. De fabrieken en winkels die hier vroeger waren, heb ik nooit gezien.'

Ze kent de Morsweg niet anders dan druk. Oversteken met haar man in een rolstoel was indertijd een ramp. 'Achterstevoren de stoep af, want aan de overkant is de stoep breder.'

De flat wordt slecht onderhouden, mensen zitten

regelmatig vast in de lift. Bovendien wordt het groen rond de flat door de gemeente verwaarloosd.

'De treurwilg is in geen vier jaar gesnoeid.' Gevolg is dat ze de hangjongeren onder haar balkon wel hoort, maar niet kan zien.

'Vroeger was ik erop afgestapt, maar dat mag niet meer van mijn dochter.'

De struiken zijn zo verwilderd dat ze door haar balkon heen groeien. 'Verloederend', noemt ze het slechte onderhoud van het groen.

'Ik voel me onveilig, recent is er ingebroken in de berging van drie bewoners.' Op warme zomeravonden zit ze noodgedwongen met de balkondeur dicht.

'De Morsweg oversteken was een ramp'

‘Het project loopt aan tegen verkokering: iedere afdeling heeft andere belangen en prioriteiten’

Van de twaalf suggesties van bewoners worden er twee anders uitgewerkt. Het plaatsen van typisch Leidse lantaarns, zoals in het centrum, past niet binnen het gemeentebestuur. Voorgesteld wordt om de bestaande lantaarns op te knappen. Het verzoek om een geluidsscherm op de Churchillbrug wordt ook niet gehonoreerd, omdat dit gebied wordt herontwikkeld. Uiteindelijk zal dit verzoek uitmonden in een extern onderzoek naar geluidsoverlast.

Drie andere ideeën die op dat moment binnen de gemeente worden onderzocht, verdwijnen uiteindelijk van de lijst. Het zijn juist de projecten met naast een fysieke ook een sociale component. Zo voert de gemeente een gesprek met Stichting De Binnenvest voor een veegploeg van het Sociaal Pension, maar deze blijkt beperkt inzetbaar. Uiteindelijk zal deze stichting voor de opvang van dak- en thuislozen wel zorg dragen voor het plaatsen van vier biebkastjes.

Ook het instellen van een wijkconciërge, geregeld door Includio, komt niet van de grond. Het niet-structurele karakter van het impulsbudget zit dit in de weg. Er wordt geopperd om dit op te nemen in de buurtontmoetingsplek. Maar als die plek er eenmaal is, komt het onderwerp van een buurtconciërge niet opnieuw aan de orde. Sinds de zomer van 2025 wordt opnieuw met welzijnsaanbieder Includio gesproken over een ‘aanjager’ in de buurtkamer, meldt de projectleider.

Startbijeenkomst

Fletcher Hotel, december 2023

Ook op de startbijeenkomst veel aandacht voor het verbeteren van de openbare ruimte. Daarnaast komen suggesties over fietsparkeren. Vergroening wordt minder vaak genoemd.

De aanpak van studentenoverlast (verkamering, geluidsoverlast, weesfietsen) resulteert uiteindelijk in een *clean sweep* in het voorjaar van 2024, waarbij tientallen wrak- en weesfietsen en vuil worden opgeruimd. Deze actie wordt niet uit het leefbaarheidsbudget betaald.

Veto

Tegen twee ideeën spreekt de gemeente een veto uit. Het herplaatsen van een oude klok in de Rijnsichtstraat is in strijd met gemeentebestuur - dat voorschrijft dat niet-historische klokken niet worden teruggeplaatst. Hetzelfde geldt voor de zwemtrappetjes die bewoners willen naar de Rijn. Zwemmen in de rivier is volgens de Algemene Plaatselijke Verordening verboden. Voor een ander verzoek, niet opgenomen in het beeldverslag, komt wel toestemming. Op een aantal plekken in de wijk mogen elektrakastjes, waarop nu graffiti staat, worden beschilderd.

Van de veertien suggesties van bewoners uit de eerste bijeenkomst redden zeven het niet tot de slotbijeenkomst. Het lijkt erop dat de ideeën onvoldoende aansluiten de bij het bestaande beleid van de gemeente, zeggen participatiedeskundigen van zowel binnen als buiten Leiden. Er zijn bijvoorbeeld veel ideeën voor fietsparkeren, maar die blijken om allerlei redenen niet uitvoerbaar. Ook bij de vergroening wordt aangesloten bij een bestaand project. Een Leidse participatiedeskundige verwijst desgevraagd naar andere gemeenten, zoals Haarlem, waar ideeën van bewoners ruimhartiger worden omarmd. Ook als ze niet helemaal matchen met het bestaande beleid.

Niet blij

Op de laatste avond van 19 maart 2024 worden de uitwerkingen van de vier projectgroepen gepresenteerd. Hierbij is ook een raadslid aanwezig, evenals wethouder Ashley North. Beiden herinneren zich bewoners die constructief in het gesprek zaten. Vanuit twee deelnemers van de wijkvereniging klinkt een ander geluid. Zij zijn boos dat voor fietsvlanders twee parkeerplekken worden opgeofferd. Voor het fietsparkeren waren verschillende ideeën door bewoners ingebracht, waarom zijn die afgefallen?

Ook met de kunstenaar die de gemeente presenteert zijn ze niet blij. Zij geven de voorkeur aan een kandidaat uit Leiden die ze zelf hebben benaderd. Over de selectie zouden op de tweede bijeenkomst geen harde afspraken zijn gemaakt. Op de slotbijeenkomst blijkt ook dat het geld niet opgaat en dat twee ton terugvloeit naar de gemeentekas (uiteindelijk 182 duizend euro, later 150 duizend). Volgens de wethouder moet het bedrag in hetzelfde jaar worden opgemaakt. ‘We hebben nu eenmaal te maken met begrotingsregels’, zegt hij. ‘De gemeenteraad heeft middelen beschikbaar gesteld voor 2024, daar moeten we vrij streng in zijn.’

Bijeenkomst 2

Uitgevoerd	Gemeente pakt (elders) op	Gemeente krijgt niet rond	Gemeente pakt anders op	Afgewezen
muurschildering viaduct	aanpak weesfietsen	wijkconcierge	geluidsscherm Churchillbrug	behoud klok Rijnzichtstraat
ontmoetingsplek		veegploeg sociaal pension	authentieke straatlantaarns	zwemtrappen
fietsparkeren				
picknickbank				
meer groen in de wijk				

Tabel: Rekenkamer Leiden - Bron: Gemeente Leiden

Dat was bij de start niet duidelijk voor de bewoners. De projectleider van de opknapbeurt ging ervan uit dat het geld wel zou opraken, maar dat blijkt niet het geval. Van de zijde van de wijkvereniging is hierover veel onvrede². De projectleider krijgt het voor elkaar om budget mee te nemen naar 2025 zodat er meer ruimte ontstaat om projecten af te ronden.

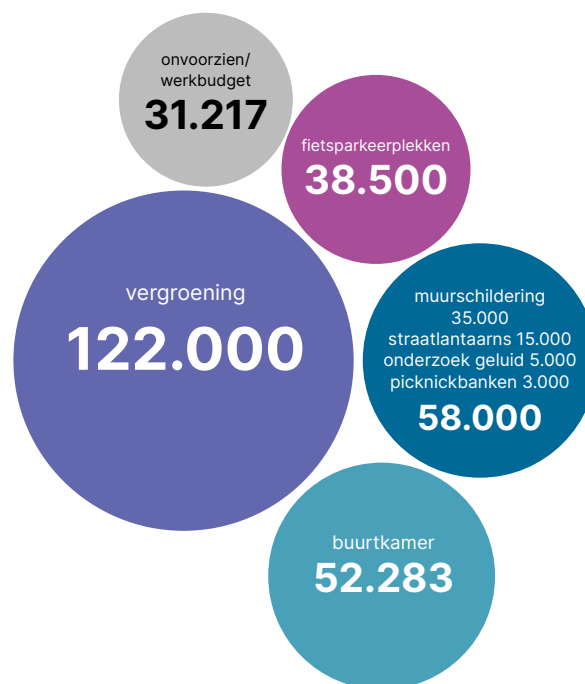
Niet iedereen bereikt

De vraag is of de gemeente in deze korte tijd in staat is geweest genoeg bewoners te raadplegen. Dat was namelijk wel de opdracht van de gemeenteraad: 'Betrekk bewoners actief bij oplossingen om de leefbaarheid te verbeteren'. Feit is dat een grote groep bewoners, waaronder studenten en jongeren, nauwelijks is bereikt. Toch vinden de meeste ambtenaren die voor deze reconstructie werden geïnterviewd, dat dit voldoende is gebeurd. Inwoners konden zich melden bij de wijkvereniging of ideeën indienen per mail of in een ideeënbus.

Mogelijk speelden de locatie (de Stationsbuurt) en het tijdstip (avond) een rol bij de lage opkomst. Over de keuze voor drie inspraakavonden bestaat twijfel: bood dit niet vooral een podium aan wijkbewoners die zich toch wel laten horen? Ambtelijk wordt erop gewezen dat naast de inspraakavonden ook de koffiekar van 'Samen aan de Slag' kan worden gezien als een vorm van participatie.

Begroting impulsbudget

in euro's - maart 2024

Het grootste gedeelte van het budget wordt uiteindelijk begroot voor vergroening.

² Glasstra, B.J. (2024, 9 april). Leiden houdt bijna de helft van leefbaarheidsgeld Transvaal in eigen zak. Leidsch Dagblad. Geraadpleegd 2 juni 2025. <https://www.leidschdagblad.nl/regio/leiden/leiden-houdt-bijna-de-helft-van-leefbaarheidsgeld-transvaal-in-eigen-zak/11855624.html>

Speeltuín Reitzstraat

Hobbels en protest

De wijkvereniging komt in verzet, de energie lekt weg, samen aan de slag?

Tussen maart en september 2024 gaan bewoners en de projectleiders 'fietsparkeren', 'muurschildering' en 'groen' in Transvaal aan de slag met de ideeën die de eindstreep hebben gehaald. Het enthousiasme loopt echter al snel over in 'gedoe': fietsparkeerdruk, hangjongeren en onenigheid over picknickbanken.

De start lijkt veelbelovend. In het voorjaar van 2025 wordt een groot aantal fietsen verwijderd, in juni wordt een aantal beschilderde elektrakastjes in de Bot-hastraat feestelijk onthuld. Ook op andere plekken in de wijk worden deze kastjes beschilderd. Tijdens het wijkfeest in augustus mogen inwoners stemmen over de muurschildering. In augustus en oktober trekt een koffiekar van 'Samen aan de Slag' de wijk in om te inventariseren welke bewoners interesse hebben in een geveltuintje.

Ook minder grote projecten worden opgepakt. Onderzoekers doen metingen van de geluidsoverlast van

de Churchillbrug, de uitkomsten worden meegenomen in het herinrichtingsproject kruispunt Haagweg-Churchilllaan. Een idee voor een watertappunt wordt uitgevoerd. De ambtenaren merken dat de energie in de wijk niet groot is, de uitwerking van de ideeën komt vooral neer op de schouders van de gemeente.

Opening buurtkamer

In september is de feestelijke opening¹ van de buurtkamer, of de buurtontmoetingsplek (BOP) zoals hij officieel heet. Bewoners en het klussteam van Stichting De Binnenvest hebben de ruimte ingericht.

¹ De Reus, M. (2024, 16 september). Opening buurthuis Transvaal. Wijkvereniging Transvaal Leiden. Geraadpleegd 7 juli 2025. <https://www.transvaalleiden.nl/nieuws-uit-de-stadskrant-2/>

Er is taart, er zijn ballonnen en wethouder Jermoumi van Kansengelijkheid, Jeugd en Onderwijs plaatst de Transvaalvlag op de gevel.

Maar 2024 kent niet alleen feestelijke momenten. Er is herrie met bewoners over fietsparkeren, over plantenvlonders op parkeerplaatsen, en - nog steeds - over de keuze van de kunstenaar voor de muurschildering. Vragen zijn er vanuit de wijkvereniging over het budget voor de buurtkamer, dat welzijnsorganisatie Includio in beheer krijgt omdat de wijkvereniging anders haar subsidie misloopt.

‘Bewoners zijn niet bereid voor fietsparkeerplekken de schaarse parkeerruimte op te offeren’

In de speeltuin aan de Paul Krugerstraat, naast het gesloopte Belastingkantoor, staat in juli het gras kniehoog. Distels maken het kleintjes onmogelijk om de wipkippen te bereiken. In augustus blijkt het terrein gemaaid. Twee mannen hebben hun fietsen en grote boodschappentassen tegen een oude picknicktafel gestald. Op deze plek werd van het impulsbudget door bewoners een nieuwe picknickbank besteld. En weer afbesteld, door andere bewoners.

Ook op het tweede grote speelterrein in Transvaal 1, in de Lopsenstraat, ervaren bewoners hinder. De heggen zijn hier net gesnoeid. De grasheuvel met de glijbaan geldt als ontmoetingsplek van de Oekraïense gemeenschap in de regio, vertelt een bewoner. En in het kleine speelhoekje tegenover zijn huis heeft hij last van hangjongeren, die hij regelmatig zelf aanspreekt.

Picknickbank

Gedeald wordt er ook, de bewoner kan de adressen opnoemen waar drugs worden verkocht en wijst naar het steegje tussen straat en speeltuin. ‘Handhaving, Portaal, de wijkagent - ze weten ervan. Maar er gebeurt niets.’ De man behoort tot de bewoners die de komst van een picknicktafel ‘afkeurde’. Natuurlijk snapt hij dat ouders op een mooie dag ergens willen zitten. ‘Maar dan nemen ze maar een kleedje en een klapstoel mee’, vindt hij. Hij is bang dat de picknicktafel nog meer ongewenst bezoekers aantrekt, en hij is degene die in de herrie zit en de rotzooi opruimt. Daarom heeft hij filmpjes naar de gemeente gestuurd van de overlast die hij ‘s avonds ervaart.

Sociaal Pension

Toch is er onlangs opnieuw een handtekeningactie voor een bankje gehouden, door twee buurtbewoners en een gemeenteburgemeester. ‘Jullie hoeven niet in deze overlast te leven’, had hij gezegd tegen een van de

buurtbewoners die verderop in Transvaal woont. ‘Maar jullie bepalen wel voor mij dat hier een extra hangplek komt.’ Leefbaarheid is voor hem geen geveltuintje of waterton. ‘Laat Portaal liever stoppen met alle mensen met een rugzak hier te plaatsen. We hebben het Sociaal Pension al, dat ook nog gaat uitbreiden. We voelen ons hier het afvoerputje van Leiden.’

Heikel punt: fietsparkeerplekken

Een groter conflict dan over de picknickbanken ontstaat over fietsparkeren. Uit de derde bijeenkomst komt de suggestie om een autoparkeerplek om te zetten naar fietsparkeerplekken. Eind mei organiseert de gemeente over dit idee twee bijeenkomsten. Was de opkomst bij de drie inspraakavonden over het leefbaarheidsbudget bescheiden, nu is de hele buurt gemobiliseerd om tegen te stemmen. Bewoners zijn niet bereid voor fietsparkeerplekken de schaarse parkeerruimte op te offeren. De reacties blijken zo heftig, dat de gemeente het plan afblaast. Uiteindelijk komen er alleen op Morsweg en in de Praetoriusstraat fietsenrekken. De ervaren parkeerproblematiek is daarmee niet verholpen.

Geveltuintjes en muurschildering

‘Samen aan de Slag’ is een aanpak die in Leiden al sinds 2016 bestaat. Maar Transvaal maakte er weinig gebruik van. In dit traject kan een inhaalslag worden gemaakt en in de nazomer van 2024 trekt de koffiekar van ‘Samen aan de Slag’ dan ook de wijk in. De gemeente biedt bewoners een geveltuintje aan, 30 centimeter is voor de twee groencoaches genoeg om een tuintje aan te leggen. 61 geveltuintjes en 1 groenborder worden in de maanden daarna aangelegd en 30 boomspiegels; 12 bewoners krijgen er een regenton bij om hun minituintje te begieten.

Net als bij de muurschildering is er op het stadhuis enthousiasme over de geveltuintjes. Omdat het niet alleen om een fysieke ingreep gaat, maar ook een sociaal effect heeft. Bewoners leggen gezamenlijk tuintjes aan en ondertekenen een convenant om ze te onderhouden.

Ander idee

Sommige bewoners hebben een ander idee bij vergroening. Ze maken een rondje met groenbeheer en opperen om van de groenstroken goed onderhouden tuintjes te maken. Maar de projectleider van ‘Samen aan de Slag’ merkt weinig animo bij bewoners om daarbij te helpen. Het liefst halen de groencoaches stenen weg en plaatsen daar groen voor in de plaats, onder voorwaarde dat bewoners het onderling eens zijn. Zoals in Transvaal 3, het meest groene deel van de wijk. Een deelnemer wil graag een bloemenperk op de plek van een parkeerplaats. Van haar directe burens krijgt ze in de buurtapp duimpjes omhoog. Het groenteam gaat aan de slag met een plantenvlonder.

Verantwoording leefbaarheidsbudget	Realisatie juni 2025	Begroot in maart 2024
Groen in de wijk	€ 80.955	€ 122.000
Muurschildering	€ 62.826	€ 35.000
Buurtkamer	€ 60.006	€ 52.283
Communicatie/catering/afsluitende acties	€ 16.519	€ 31.217
Fietsparkeerplekken	€ 12.230	€ 36.500
Straatverlichting	€ 7.398	€ 15.000
Watertappunt	€ 3.960	
Beschilderen elektrakastjes	€ 2.726	
Vier minibiebs	€ 1.108	
Onderzoek geluidsoverlast Churchillbrug	€ 2.495	€ 5.000
Picknickbanken		€ 3.000
Totaal	€ 250.223	€ 300.000

‘Bewoners leggen gezamenlijk tuintjes aan en ondertekenen een convenant om ze te onderhouden’

Maar bij een tweede plantenvlonder in dezelfde straat komen burens in actie en zoeken in maart 2025 de pers² op. Ze wijzen op een tekort aan parkeerplaatsen. Hoe komt de gemeente erbij dat er genoeg plek is? Sinds parkeerzones zijn verkleind (waardoor niet meer geparkeerd kan worden in de Lage Mors) en studentenkamers worden verkocht aan starters, neemt de parkeerdruk toe, zegt de wijkvereniging. Maar de wijkvereniging onderbouwt haar relaas met verouderde parkeercijfers, werpt de gemeente tegen. Een actuele gemeentelijke ‘parkeerdrukmeting’ wijst op 26 parkeerplaatsen in Transvaal 3 die niet worden benut. De kwestie leidt in maart tot raadsvragen³ van de ChristenUnie.

Steeds stroever

Bij een ludieke actie plaatsen burens kruisen in het eerder geplaatste bloemenperkje en lezen een grafrede voor de parkeerplaats voor. Nadat blijkt dat de bewoner niet heeft afgestemd met de burens - een belangrijke voorwaarde van ‘Samen aan de Slag’ - wordt het tweede tuintje geannuleerd. De coördinator

is teleurgesteld over de uitkomst. Deze heeft het idee in de verkeerde discussie te zijn beland. ‘Dit gaat niet meer over het verfraaien van de buurt.’ Een collega uit de sector welzijn denkt dat de wijkvereniging te veel focust op de parkeerdruk. ‘Terwijl sociale cohesie een veel groter probleem is.’

Ook het proces rond de muurschildering verloopt stroef. Na verschillende discussies maakt uiteindelijk een nieuwe partij een schets. Het zorgt dat het traject van goedkeuring door de welstandscommissie en afstemming met ProRail opnieuw moet. Roeivereniging Njord, die elk jaar van bestuur wisselt, is medio 2025 het overzicht op de afspraken rond de muurschildering kwijt. In augustus 2025 verschijnen twee schilderijen van zwanen in de tunnel. De prognose is dat in oktober 2025 door een andere kunstenaar de roeiboot geschilderd gaat worden.

Terug naar de Morsweg, waar op 55a de koffieochtend begint. Het is een gezellige drukte in de buurtkamer. Elf ouderen zijn op bijeenkomst afgekomen, ze zitten rond een lange tafel met thermoskannen koffie en thee. De koektrommel gaat rond terwijl de bewoners vertellen over de bakker, de slager en de ijssalon die vroeger verderop in de straat waren. Er wordt gemopperd, want in de weken dat de vrijwilliger op vakantie is, gaat de buurtkamer dicht. Er is tevergeefs aangeklopt bij Includio, maar werk overnemen van vrijwilligers zou niet in de visie passen van de organisatie.

² Glastra, B.J. (2025, 19 maart). Parkeerplaatsen weghalen terwijl de parkeerdruk oploopt, valt slecht in Leids Transvaal; wijkvereniging begint petitie. Leidsch Dagblad. Geraadpleegd 20 augustus 2025. <https://www.leidschdagblad.nl/regio/leiden/parkeerplaatsen-weghalen-terwijl-de-parkeerdruk-oploopt-valt-slecht-in-leids-transvaal-wijkvereniging-begint-petitie/49921192.html>

³ Gemeenteraad Leiden. (2025, 16 maart). Schriftelijke vragen van het lid Pieter Krol (ChristenUnie) aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Leiden over het opheffen van openbare parkeerplaatsen. Leiden Parlaeus. Geraadpleegd 16 augustus 2025. https://leiden.parlaeus.nl/vij/public/question/action=showdoc/gd=0a0a88288802a22802a2288ac0672867/20250326_SV_CU_Krol_over_Het_opheffen_van_openbare_parkeerplaatsen_in_Transvaal.pdf#search=Transvaal

‘Megaluxe, zo’n huis aan het water’

‘Hier gaan we nooit meer weg’, zeiden Dennis Joosten en zijn vrouw Marije toen ze in de Lage Mors gingen wonen. Tenzij ze een woning konden krijgen met een diepe achtertuin aan het water, aan de Morsweg in Transvaal. In 2021 kwam er zo’n huis vrij. Sindsdien woont het gezin met drie kinderen van 7, 8 en 10 jaar in het meest rustige stukje van de buurt.

‘Megaluxe’ vindt hij de ligging aan een rustige doodlopende straat in Transvaal 3. Natuurlijk is er wel eens geluidsoverlast van boten op het water, maar dat hoort bij wonen dicht bij de binnenstad. ‘Als je geen

last wil hebben van mensen, moet je in een hutje op de hei gaan wonen.’

De school is op loopafstand, boodschappen doen kan op vier minuten fietsen op het Diamantplein, alleen voor de sportclubs pakken de ouders soms de auto. Er zijn in de straat voldoende parkeerplekken, maar stalmogelijkheden voor de fietsen worden gemist.

‘Die staan nu voor de deur en roesten weg.’

Er zijn twee overdekte fietsenstallingen in de groenstrook, helaas met lange wachtlijsten. ‘Daar zouden makkelijk nog een paar stallingen bij passen.’

‘Als je geen last van je buren wilt hebben, moet je in een hutje op de hei gaan wonen’

‘Er wordt gemopperd, want in de weken dat de vrijwilliger op vakantie is, gaat de buurtkamer dicht’

De bewoners vinden het een schande dat alles terecht komt op de schouders van één vrijwilliger. Alleen bij het samenstellen van het zomerprogramma voor kinderen kwam hulp van welzijnsorganisatie SOL. Volgens de gemeente was vanaf het begin duidelijk dat bewoners de buurtkamer zelf moesten bemensen. Professionals halen meer uit de bijeenkomsten, denkt de vrijwilligster, die zorgdraagt voor de koffieochtend en de knutselmiddag voor kinderen. Eerder kon ze tijdelijk gebruikmaken van een stagiair van SOL. ‘De kinderen vinden dat leuker dan knutselen bij een moeder uit de straat.’ In een laatste brief van de wethouder⁴ van 15 juli 2025 is een ‘aanjager’ aangekondigd voor de activiteiten in de buurtkamer. Hierover worden met Inclusio afspraken gemaakt.

Twee WOO-verzoeken

Bij een bestuurslid en een ‘gewoon’ lid van de wijkvereniging leven begin 2025 nog veel vragen. Zij dienen in het voorjaar beiden een WOO-verzoek in bij de gemeente. Zowel bij de gemeente als bij de andere bestuursleden van de wijkvereniging ontstaat wrevel over het inzetten van dit zware middel. De verzoeken om informatie zijn in overleg met een WOO-jurist afgehandeld. Het wijkbestuur valt in april 2025 uit elkaar. Voor één lid loopt de zittingstermijn af, twee andere leden stappen op.

In juni 2025 blijkt uit een brief van de gemeente aan de wijkvereniging dat er minder geld is uitgegeven dan beraamd. Het project met de tuintjes valt goedkoper uit, evenals de fietsparkeerplekken en de picknickbanken die er niet zijn gekomen. Besparingen zijn er ook: op de straatverlichting, het onderzoek naar geluidsoverlast en de overhead.

Andere projecten vallen duurder uit: de muurschildering (vanwege de extra kunstenaar), de buurtkamer en een extra toegevoegd watertappunt. De projectleider verwacht dat er ongeveer een ton over is, die ze wil gebruiken voor het aanstellen voor een ‘aanjager’ voor de buurtkamer.

Vertrouwen in aanpak

Dat de wethouder nog steeds vertrouwen heeft in een leefbaarheidsbudget als beleidsinstrument, blijkt uit zijn aankondiging van november 2024. Daarin meldt⁵ hij bij de gemeenteraad dat het verbeterproject in Transvaal zo goed is bevallen, dat hij dit in andere wijken wil herhalen. ‘Een aanpak waarbij we dicht bij bewoners en organisaties in gesprek gaan, werkend aan één gebied. Waarbij we niet van tevoren bedenken binnen welke grenzen we maatregelen zoeken, maar aansluiten bij ideeën vanuit de wijk.’

Een aanpak ook ‘die niet uitgaat van problemen, maar op zoek gaat naar de kracht en ideeën uit de gemeenschap.’ Een *community builder* gaat, ondersteund door een participatieadviseur, vanaf de zomer 2025 aan de slag in de wijk Stevenshof. Hij krijgt de ruimte om eerst de problemen in kaart te brengen en de wijk te leren kennen. Op de begroting van 2025⁶ is hiervoor twee ton gereserveerd.

Tot slot: een buurtfeest

Terug naar Transvaal, op het terrein van roeivereniging Njord is op een warme nazomerdag in september 2025 het buurtfeest begonnen. Omwonenden druppelen binnen en begroeten elkaar. Terwijl de buurtband oude rocknummers speelt, nemen roeiers, gezinnen en ouderen plaats aan de picknicktafels.

Afgezien van het bestuur van Njord zijn er geen studenten op het feest afgekomen. Kleuters worden geschminkt en krijgen glittertattoos, er is een springkussen en voor de oudere kinderen zijn er supplanken. In de keuken van het Njordgebouw bereiden bewoners de buurtbarbecue voor.

Af en toe springt een kind spontaan in het water. Toen hij jong was, lacht een bewoner die al jaren in Transvaal woont, kon dit echt niet. De riolering liep recht de Rijn in. ‘Nu kan je de bodem weer zien.’ De opkomst op het buurtfeest is minder groot dan voorgaande jaren, constateert een oud-wijkbestuurslid van de wijkvereniging. Mogelijk vanwege Pride Leiden, waarvan de laatste boten luidruchtig langs de kade van de roeivereniging varen. Verderop bij café ‘t Brandwiltje zit de eigenaar op het terras tussen zijn gasten. Moet hij niet naar het buurtfeest? ‘Ik heb hier mijn eigen party’, lacht hij. ‘Er komen vanavond 125 mensen.’ Geen slechte opkomst, lijkt hij te zeggen, ook al gaat het hier om een verjaardag.

4 College van B&W Leiden. (2025, 15 juli). ‘Z/25/3858902 Stand van zaken aanpak leefbaarheid Transvaal’. Leiden Parlaeus. Geraadpleegd 18 augustus 2025. https://leiden.parlaeus.nl/vij/public/postin/action=showdoc/gd=a82a020a200aa80002a2002ae05cb085/B_15_Collegebrief_over_Stand_van_zaken_aanpak_leefbaarheid_Transvaal_d.d._16-07-25.pdf#search=Leefbaarheid%20Transvaal

5 Glasstra, B.-J. (2025, 19 maart). Leids verbeterproject voor Transvaal bevalt goed: ook andere wijken en buurten krijgen speciale leefbaarheidsplekjes. Leidsch Dagblad. Geraadpleegd 20 augustus 2025. <https://www.leidschdagblad.nl/regio/leiden/leids-verbeterproject-voor-transvaal-bevalt-goed-ook-andere-wijken-en-buurten-krijgen-speciale-leefbaarheidsplekjes/27882449.html>

6 Gemeente Leiden. (z.d.) Kaderbrief 2025-2029. Gemeente Leiden. Geraadpleegd 24 augustus 2025. <https://kaderbrief.leiden.nl/kaders-programma-s/omgevingskwaliteit/financi%C3%ABle-ontwikkelingen>

Leren van Transvaal

Als we met ambtenaren, wethouder en participatiedeskundigen terugblikken, welke inzichten levert dit Leidse experiment met een eenmalig impulsbudget dan op?

1 Wees duidelijk over de spelregels én deel ze vroegtijdig

Verschillende ambtenaren benadrukken het belang van duidelijkheid. Naar de deelnemers aan het participatieproject, dat het om geld gaat voor de hele wijk en niet voor de wijkvereniging. Er is daarbij zelfs twijfel of een bedrag moet worden genoemd. Leg het proces vast met notulen, klinkt het vanuit de wijkvereniging, die regelmatig het gevoel had dat ze zich niet op afspraken kon beroepen.

Ook over de uitvoering is helderheid nodig. 'Doen we een strik om de plannen en voeren we ze gewoon uit? Of mag er over de uitvoering nog worden gediscussieerd?', vraagt een ambtenaar zich af. Onduidelijk was ook hoeveel capaciteit er intern aan de projecten mocht worden besteed. Wellicht had een wijkvisie, zoals ooit in het eerste plan van GroenLinks en PvdA werd genoemd, meer opgeleverd, oppert een ambtenaar.

Het Leidse participatiebeleid (Handreiking samenwerken in de stad¹) heeft inmiddels een set van spelregels geformuleerd die dit moet voorkomen. Eén daarvan: werk met focusgroepen waar bewoners met verschillende belangen, zoals ondernemers en jongeren, bij het proces betrokken worden. Daar gaat een goede omgevingsanalyse aan vooraf, zeggen deskundigen.

2 Richt intern een eenduidig proces in

Intern was het met zoveel verschillende afdelingen - en bijbehorende belangen en prioriteiten - volgens de projectleider lastig schakelen. Wellicht kan er sneller en effectiever worden geagendeerd en opgepakt als er een team Leefbare wijken is, oppert een ambtelijke evaluatie van het proces. De factor tijd komt ook in de gesprekken met niet-deskundigen op het gebied van participatie regelmatig terug. Tijd om de problemen en behoeften van de wijk te leren kennen, met ondernemers te praten, met studenten. Dat vraagt om een andere *setting* dan een avond op een doordeweekse dag.

Nu er een nieuw participatiebeleid ligt, zullen adviseurs meer 'aan de voorkant' worden meegenomen, zegt wethouder North. Hij realiseert zich dat de gemeente nog dieper in de haarvaten van buurten moet komen. En ervoor moet waken in dit soort projecten 'de stem van de roepende minderheid' volgt. Een participatieproject vraagt van beide partijen inspanning,

stelt hij. 'Van de gemeente om echt ruimte te bieden en middelen en menskracht beschikbaar stellen. En ook een beetje lenigheid van geest om een aantal dingen mogelijk te maken.' Maar van bewoners mag de gemeente ook iets vragen. Niet alleen 'eisen en verbieden' maar ook *commitment*. Dat mist hij bijvoorbeeld bij de buurtkamer.

3 Werk als bewoners en partners samen aan een gebiedsagenda

In Groningen is in de loop van vijftien jaar de organisatie volledig ingericht naar de buurtgerichte aanpak, vertelt participatiedeskundige Liesbeth van de Wetering. Beleidsmedewerkers van verschillende afdelingen werken een dag in de week vast in een gebiedsteam. Ook wethouders hebben een gebied in hun portefeuille. Bewoners en partners maken samen gebiedsagenda's die onderdeel zijn van de gemeentebegroting. 'Zo leert de organisatie om eerst na te denken wat nodig is voor er beleid wordt gemaakt.' De ruzies die eerst tussen ambtenaren werden uitgevochten, liggen in Groningen nu op de collegetafel. Maar deze werkwijze heb je niet in een jaar ingeregeld, waarschuwt ze. 'Een samenhangende gebiedsgerichte aanpak is iets van de lange adem, geen *quick win*.'

4 Neem de tijd om in de haarvaten van de wijk te komen

Van de Wetering heeft bij de gemeente en de provincie Groningen vele processen begeleid. Ze herkent het 'verdriet' van de bewoners over de verloederende van de openbare ruimte. 'Daar zit vaak een heel verhaal achter, bijvoorbeeld over sociale problematiek.' Ze herkent óók de actiemodus waarin de overheid schiet na het instellen van een leefbaarheidsbudget. Er is een plan, er komt een projectleider die de problemen moet fiksen. 'Maar problemen die in decennia zijn ontstaan, neem je niet in een jaar weg.'

De keuze voor een eenmalig budget helpt niet perse bij het zoeken naar duurzame oplossingen. 'De gemeente lijkt te weinig tijd te nemen om zich af te vragen: wat is hier echt aan de hand? Hoe liggen de verhoudingen hier? En hoe faciliteer ik het gesprek daarover tussen bewoners, die ook verschillende belangen hebben?' Het kost nu eenmaal tijd om in de haarvaten van een wijk te komen. Tijd die er vaak niet is in een stad met grote politiek-bestuurlijke ambities.

1 Bureau communicatie gemeente Leiden (2024, mei), Handreiking samenwerken in de stad. Geraadpleegd op 20 juli 2025. <https://gemeente.leiden.nl/wp-content/uploads/2024/06/Handreiking-samenwerken-in-de-stad-2.pdf>

5 Investeer in duurzame relaties

In het geval van Transvaal was het beter geweest om samen met de actieve bewoners met kleine ingrepen te starten, denkt ze. En al werkend contact te maken met meer en andere bewoners. Het is in dat opzicht jammer dat het idee voor een buurtconciërge sneuvelde. "Die is voor langere tijd zichtbaar in de wijk en hoort wat er aan de hand is.' Investeren in duurzame relaties, bijvoorbeeld met een wijkambtenaar en een conciërge, levert volgens haar meer op dan een projectleider. Dat de gemeente daarmee vaak terecht komt bij de bewonersvereniging noemt ze 'een vraagstuk apart'. Want 'deze vertegenwoordiging vertegenwoordigt soms niet meer alle bewoners, maar is vaak wel de enige vorm van organisatie.'

Ze adviseert om te zoeken naar 'een tussenruimte' waar gesprekken kunnen plaatsvinden met meer en andere wijkgenoten. Dat betekent: op zoek naar de plekken waar verschillende bewoners elkaar toch al ontmoeten, zoals een sportclub of een school.

Verantwoording

Voor deze reconstructie werd gebruikgemaakt van gemeenteraadsstukken, de beeldverslagen van de inspraakavonden en de nieuwsberichten die hierover in lokale media verschenen. Daarnaast werd gesproken met ambtenaren (5), (oud-)raadsleden (2), een wethouder, participatiedeskundigen buiten Leiden (2), voormalige bestuursleden van de wijkvereniging (2), een 'gewoon' lid en een huidig bestuurslid van de wijkvereniging, (oud)bestuursleden van Njord (3) en veertien andere bewoners. Zie ook de aparte lijst met mondelinge bronnen.

Tijdens zes wandelingen in juni tot en met september 2025 door de buurt en verschillende bezoeken aan de buurtkamer en het wijkfeest deelden zij informatie over de leefbaarheid in de wijk. Uitgangspunt voor deze reconstructie vormen de schriftelijke bronnen. Inzichten uit gesprekken vormen hierop een nadere toelichting. Punten die in gesprekken als feitelijkheid zijn ingebracht, maar die niet uit schriftelijke bronnen blijken, hebben geen plek gekregen in het artikel.

'Jammer dat er een gebouw komt en geen bos'

'Als je naar buiten kijkt, zie je bomen en vogels'

Mijn lievelingsplek in de speeltuin is de heuvel onder de glijbaan, bij de kromme boom', zegt **Mia**. 'Als je moe bent, kun je een soort van op die heuvel zitten. En de boom is heel oud, misschien wel honderd jaar. Hij heeft de oorlog nog meegemaakt.'

Mia woont met haar broer George en haar moeder in een bovenwoning recht tegenover de speeltuin in de Lopsenstraat. De woningen zijn niet groot, daarom vertrekken veel gezinnen. Zelf wil ze absoluut niet weg.

'Ik vind het prima om met George op een kamer te slapen. Kinderen met aparte slaapplekken hebben ruzie omdat ze niet op elkaars kamer mogen komen', denkt ze.'

Wij hebben eigenlijk gewoon het beste huis. Twee speeltuinen in de buurt. Als je naar buiten kijkt, zie je bomen en vogels.'

Wat vindt ze niet leuk aan de buurt? 'Rare mensen

die drugs verkopen, sigarettenpeuken en glas bij de schommels.' Ze noemt de plekken in de wijk waar ze niet mag komen. De speeltuin bij de Paul Krugerstraat. Het industrieterrein bij het spoor. Het pad langs het talud. 'De hele weg langs het spoor zijn er enge mensen.'

Haar kat is doodgereden door een trein achter de speeltuin, nu ontfermt ze zich over een andere poes in de buurt. 'Ik ken zijn naam en adres niet, maar ik noem hem Leo.' Meisjes in de buurt zijn jaloers op haar band met het dier. 'Maar ik steel hem niet, ik speel alleen maar met hem.'

Omdat haar moeder bij de inspraakavond was, weet ze dat op de plek van het Belastingkantoor een torenflat komt. 'Jammer dat er een gebouw komt en geen bos', vindt ze. 'In een bos heb je beter overzicht.'

Bronnen:

Ashley North, wethouder Klimaat, Mobiliteit en Financiën in Leiden
Martijn Otten (PvdA), oud-gemeenteraadslid Leiden
Emma van Bree (GroenLinks), gemeenteraadslid Leiden
Projectleider impulsbudget leefbaarheid Transvaal, gemeente Leiden
Beleidsadviseur participatie en communicatie, gemeente Leiden
Wijkregisseur stadsdeel West, gemeente Leiden
Projectleider Samen aan de Slag, gemeente Leiden
Projectleider Team Cultuur, gemeente Leiden
Oud-bestuurslid wijkvereniging Transvaal 1
Oud-bestuurslid wijkvereniging Transvaal 2
Lid wijkvereniging Transvaal
Huidig bestuurslid wijkvereniging Transvaal
Bezoekster buurtkamer 1
Bezoekster buurtkamer 2
Bewoner Transvaalhof 1
Bewoonster Transvaalhof 2
Bewoner Lopsenstraat
Bewoonster Joubertstraat
Eigenaar 't Brandewijntje
Bewoner Morsweg (Transvaal 2)
Oud-bestuurslid Njord
Huidig bestuurslid Njord 1
Huidig bestuurslid Njord 2
Schilder van een elektrakast
Bewoonster Morsweg (Transvaal 3)

Interviews bewoners:

Trees van der Laan
Dennis Joosten
Raymond Oliwkiewicz
Mia

Externen:

Joop Hofman, deskundige op het gebied van burgerparticipatie en
wijkbudgetten, Deventer (op achtergrondbasis)
Liesbeth van Wetering, participatiedeskundige provincie Groningen

**Transvaal: een leefbaarheidsbudget
voor een vergeten wijk**

